

m = 5119
ID = 929070

E 477

Gozdarski inštitut Slovenije
Znanstveno-raziskovalni oddelek za gozdno ekologijo
Večna pot 2, 1000 Ljubljana

Projekt:
Ohranjanje in vrednotenje naravne in kulturne dediščine Baške grape

Gozd in gozdarstvo v Baški grapi

mag. Igor Smolej

Ljubljana, junij 2001

GDK 907 : (497.12 Baske grapa)

K. b. : varstvo narave, naravna dediščina, kulturna dediščina,
Baske grapa, pospodarjenje z gozdom

T. D. 2.13

GOZDARSKA KNJIŽNICA

K E

477

22001000308

LIBR.LJUNI.GIS

COBISS

Projekt: Ohranjanje in vrednotenje naravne in kulturne dediščine Baške grape

Poglavje: Gozd in gozdarstvo v Baški grapi

VSEBINA:

1. Uvod
2. Pogled v preteklost gozdov na Tolminskem in v Baški grapi
 - 2.1 Gozdovi na Tolminskem od 16. do 20. stoletja
 - 2.2 Načrtno gospodarjenje z gozdovi v Baški grapi
3. Gozdovi Baške grape ob koncu 20. stoletja
 - 3.1 Površina in lega
 - 3.2 Lesna zaloga in prirastek
4. Spravilo lesa po žici - značilnost Tolminskega
5. Zaraščanje kmetijskih površin z gozdom v Baški grapi in na Tolminskem
6. Reference
7. Priloge

1. Uvod

Ko smo se na začetku projekta Ohranjanje in vrednotenje naravne in kulturne dediščine Baške grape pred dvema letoma posvetili njenim naravnim danostim, smo območje raziskovanja omejili z naravnimi mejami. Mejo smo na treh nebesnih straneh zarisali skladno z oblikami površja po predgorskih in gorskih slemenih, grebenih in prelazih. Le na južni strani smo jo položili po robovih Šentviške planote. S tako določeno mejo smo označili ozemlje, s katerega predvidevamo, da se stekajo vode v reko Bačo. Predpostavili smo, da Baški grapi v tem obsegu značilen in svojstven pečat daje prav reka, ki zbira vse vode in jih odpelje iz doline. Vendar pa je tako omejeno področje geografsko neenotno. Medtem ko se na severu in zahodu strmo vzpenja v težko prehodne gore, je stik grape s svetom na vzhodu proti Cerkljanskemu že lažji, na jug pa je dovolj premagati: ne previsoko strmino, pa se svet izravna in se odpre prijaznejša Šentviška planota.

Geografske značilnosti so pri nastajanju zemljiške ureditve pogosto določale meje osnovnih enot – katastrskih občin. V dolini Bače in njenih pritokov meje katastrskih občin potekajo po slemenih in razvodnici na severu, ne pa tudi na jugu, kjer segajo le do reke Bače. Tako se zemljiška razdelitev ne sklada z mejami zlivnega območja reke in ne z omejitvijo področja, ki smo ga postavili na začetku. To nas seveda postavlja pred odločitev, kako pristopiti. Ali vztrajati pri zlivnem območju ali se osredotočiti na katastrske meje. V prid drugi izbiri govorijo dejstva, da se večina podatkov, ki jih potrebujemo, nanaša na katastrske občine. Na njih temelji tudi gozdnogospodarska ureditev, saj v gozdnogospodarske enote praviloma zajema cele katastrske občine. V naša proučevanja smo tako zajeli sedanjo gozdnogospodarsko enoto Baška grapa, ki je ena od 20 gozdnogospodarskih enot soškega gozdnogospodarskega območja oz. območja, za katerega strokovno skrbi območna enota zavoda za gozdove Tolmin.

Proučevano območje sestavljajo katastrske občine Ljubinj, Podmelec, Kneža, Rut, Stržišče, Podbrdo, Obloke, Grahovo in manjši del katastrske občine Bukovo, ki je v novejšem času zajet v katastrski občini Bukovski vrh. Prvotno določeno, z razvodnico omejeno območje bi na južni strani s severnimi pobočji Pcrezna in Kojce segalo še v katastrski občini Jesenica in Bukovo, del Šentviške planote pa v katastrski občini Ponikve in Most na Soči. Vendar pa omejitveni kriteriji nimajo vpliva na predstavitev stanja in pomena gozdov v Baški grapi ter na zaključke o preteklih in sedanjih dogajanjih v njih. Zgodovina gozdov je bila namreč vse do danes precej podobna na vsem obravnavanem območju.

2. Pogled v preteklost gozdov na Tolminskem in v Baški grapi

2.1 Gozdovi na Tolminskem od 16. do 20. stoletja

V človekovi zgodovini je imel gozd različne vloge. Predvsem je bil in je še vedno tisti del sveta, ki nas obdaja. Daje nam dobrine, ki lajšajo ali celo omogočajo preživetje. V preteklosti je bil predvsem vir dobrin, v sedanjosti je varuh primerne okolja in porok za varnejše in prijetnejše življenje. Ker ga je rabil, je človek ves čas vplival nanj, ga preoblikoval, spreminjal, krčil in mu ponovno prepriščal nekdanj izkrčene površine.

Pokritost površja z gozdom je povezana s človekovimi dejavnostmi, njegovo kulturo in možnostmi za obstanek. V posameznih delih sveta je zgodovina gozda sicer v podrobnostih

različna, v splošnem pa precej podobna. Odvisna je od civilizacijske stopnje prebivalstva posameznega ožjega ali širšega predela, države, kontinenta, oz. tehnoloških možnosti in odnosa družbe do gozda. Zaradi človekovih dejavnosti se površina gozdov v svetovnem merilu nenehno krči, vendar se po drugi strani uveljavlja tudi nasproten proces: na mnoge površine se gozd povrne, ko preneha človekov vpliv. Takšen razvoj so imeli tudi gozdovi v Baški grapi in širše, na Tolminskem. Njihova preteklost se kaže v današnji poraslosti pokrajine z gozdovi, njihovi sestavi in stanju.

Upravno in politično, glede na lastniške odnose in gospodarstvo, je bila Baška grapa v preteklosti in je tudi danes del Tolminskega. Čeprav ji zaprtost doline, obmejna lega in nemška poselitev dajejo posebne poteze, veljajo v splošnem zanjo iste zgodovinske in gospodarske značilnosti kot za Tolminsko.

Tri stoletja, od začetka 16. stoletja, ko je Goriška in z njo Tolminska po smrti zadnjega goriškega grofa prešla pod Habsburžane, do začetka 19. stoletja, se posestne razmere niso prav dosti spreminjale. Nespremenjen je bil tudi odnos državne gozdne uprave, ki je od gozdov pričakovala predvsem dohodek, za njihovo ohranitev pa je bolj malo skrbela. Na ozemlju, ki je bilo pod avstrijsko oblastjo, so deželni knezi imeli gozdove kot svoj regal, to je vladarju pridržano pravico. Gozdni regal naj bi vladarju zagotovil vse denarne dohodke od izkoriščanja gozdov. Za gospodarjenje z gozdovi in tudi trgovanje z lesom so vladarji svojim gozdnim nadzornikom, npr. gozdnim mojstrom, dajali navodila in predpise v obliki »gozdnih redov«. Prvo navodilo cesarja Maksimilijana iz leta 1505 prepoveduje sekanje v gozdovih na Goriškem, ki so prej pripadali goriškim škofom. Prvi gozdni red 1522 pa je urejal tudi lesno trgovino z Benetkami (VALENCIČ 1956) kot enim bližnjih velikih porabnikov lesa za ladje, vesla, gradnje, kurjavo in drugo.

Simon Rutar (1882) je v svoji Zgodovini Tolminskega o gozdovih in rabi gozdov v tedanjih sodnih okrajih Bovec, Cerkno in Tolmin zapisal veliko podatkov o preteklosti pa tudi o pokrajini in navadah. Po njem povzemamo dogajanja v zvezi z gozdovi v obdobju od 16. do 19. stol. Obdobje zadnjih 50 let pa po najnovejših virih.

Med gospodarskimi panogami na Tolminskem je bila živinoreja med najpomembnejšimi. Dajala je hrano in s prodajo sira, masla in volne tudi zaslužek. V 16. in 17. stoletju je Tolminsko slovelo po dobrih pašnikih, njihova površina se je s krčenjem gozdov povečevala. Novo nastale senožeti na izkrčenih gozdnih površinah so omogočale celo prodajo sena v druge dele Tolminskega in Bovškega (RUTAR 1882, str. 150-151). Zaradi poljedelstva, zlasti pa živinoreje se je površina gozdov manjšala, saj je gozd predstavljal predvsem potencialno zemljišče za intenzivnejšo kmetijsko oz. živinorejsko rabo. S požiganjem in drugimi načini krčenja gozdov se je v treh stoletjih njihova površina zmanjšala na manj kot pol (RUTAR 1882, str. 151).

Pred velikimi, predvsem pa nepremišljenimi sečnjami in pustošenji, so pobočja gora pokrivali gosti, večinoma macesnovi in smrekovi gozdovi. V njih so videli možnosti za prodajo lesa in zaslužek. Tako je cesar Ferdinand I. leta 1533 ustanovil gozdni urad za goriško grofijo. Ena njegovih nalog je bila pregledati in opisati vse cesarske gozdove in hkrati oceniti, koliko je mogoče iztržiti s prodajo lesa iz teh gozdov. Tudi marsikateri občinski gozd je v tem času postal državni. Občine namreč zaradi davkov, ki bi jih morale plačevati kot lastnice, niso hotele mnogih gozdov priznati za svojo lastnino. Takoj za tem so za spravilo in plavljenje lesa

iz gozdov proti Benetkam in morju zgradili grablje za ustavljanje posekanega lesa na Soči pri Gorici, prav tako pa tudi na Soči pri Tolminu in na Tolminki. Na Tolminki in Bači pri njenem izlivu v Idrijco so postavili žago za deske. Od Kobarida do Gorice so odstranili zapreke v strugi reke Soče in jo uredili za vožnjo splavov do morja (RUTAR 1882, str. 152). Država je vložila veliko v pripravo transportnih poti za les iz tolminskih gozdov proti Benetkam, vendar se vlaganja niso povrnila v zadostni meri. Posekali so več lesa, kot so ga lahko spravili do reke, zato je mnogo posekanega lesa propadlo v gozdovih. Nesmotrne sečnje so se nadaljevale vse do 18. stoletja, ko so začeli za gozdove bolj skrbeti. Najprej so na najbolj prizadetih območjih prepovedali sečnjo in pašo, nekoliko kasneje so z »gozdnimi redi«, v današnjem času bi rekli z zakonskimi predpisi o gozdovih, z ostrimi kaznimi (tudi smrtno kaznijo) prepovedali drevesom sekati vrhe, kositi travo v gozdu, pasti ovce in koze ali gozdove požigati. Kmetom je zato pričelo primanjkovati paše. Njihova nepokorščina zaradi prepovedi je privedla do mnogih sporov z oblastjo pa tudi tolminski grof ni bil zadovoljen z omejitvami, ki mu jih je z gozdnim redom 1732 predpisal cesar Karel I (RUTAR 1882, str. 153). Da bi razmere uredili, so leta 1736 izmerili državne, za kmete »prepovedane« gozdove, in jih razmejili od grofovskih (RUTAR 1882, str. 154). Za državne gozdove so izdelali karte, ki so bile kasneje podlaga za prve gospodarske načrte.

Da bi se s prekomerno sečnjo drv prenehalo, je tolminski grof prepovedal izvažanje drv v Benetke. Vendar je bila sredi 18. stoletja kljub takim in različnim drugim poskusom izboljšati stanje tolminskih gozdov njihova vrednost zelo nizka, saj je družba Santo Businelli leta 1767 za ceno komaj 1000 goldinarjev dobila pravico do sečnje in plavljenja drv v cesarskih gozdovih na Tolminskem, med drugimi tudi v gozdovih Stare in Nove Kneže, Bače in Petrovega brda, ki ležijo v Baški grapi. V teh gozdovih si je država pridržala le pravico do lesa za javne zgradbe, ceste in drugo. Postavila pa je nekaj omejitev, ki naj bi preprečile prekomerno izkoriščanje in uničevanje gozdov. Pri sečnji so morali paziti na mlado drevje, danes bi rekli, da so morali varovati površine, kjer se je pojavila mlada rast, popolnoma so prepovedali pašo koz, drugo pašo pa so dovolili le tam, kjer gozd še ni bil posekan (RUTAR 1882, str. 155). Tako so še na drug način varovali pomladek in poskrbeli, da je gozd lahko zrasel na novo.

Eden prvih korakov k trajnemu in načrtnemu gozdnemu gospodarjenju je bil terezijanski gozdni red iz leta 1771. Med drugim je predpisal mnoge varstvene ukrepe in poudaril skrb za obnavljanje gozda. Drevje naj se poseka pri tleh in ne kot prej 1-2 metra visoko, neobrasle površine naj se pogozdi, prepovedana je gozdna paša, košnja in kurjenje v gozdu (RUTAR 1882, str. 155).

Za načrtno gozdno gospodarstvo je bil najbrž že skrajni čas. Približno sto let po uveljavitvi terezijanskega gozdnega reda in prvih načrtov za trajnejše gospodarjenje z gozdom je Rutar (1882) zapisal, da so pretekli posegi in nespametno ravnanje s tolminskimi gozdovi pripeljali do prvih znakov pomanjkanja za kurjavo potrebnega lesa, prej zelene gore so postale gole in prazne, zaradi odnašanja rodovitne zemlje pa so se povečale puste in gole kamnite površine (RUTAR 1882, str. 156). Gozdni red Marije Terezije (1771) in z njim v predpisih izražena skrb za ohranitev gozdov je sovpadel s prvimi načrti za gospodarjenje z gozdovi na Tolminskem. Že leta 1770 je nastal gozdnogospodarski načrt za cesarskokraljeve gozdove na Tolminskem, leto kasneje pa tudi za veliko večji in zato pomembnejši gozdni kompleks - Trnovski gozd (VUGA 1998, str. 11). Načrta je sestavil gozdarski oglednik Franz Flameck. Bila sta prva na slovenskem ozemlju in med prvimi v Evropi, načrtovanje gozdnega

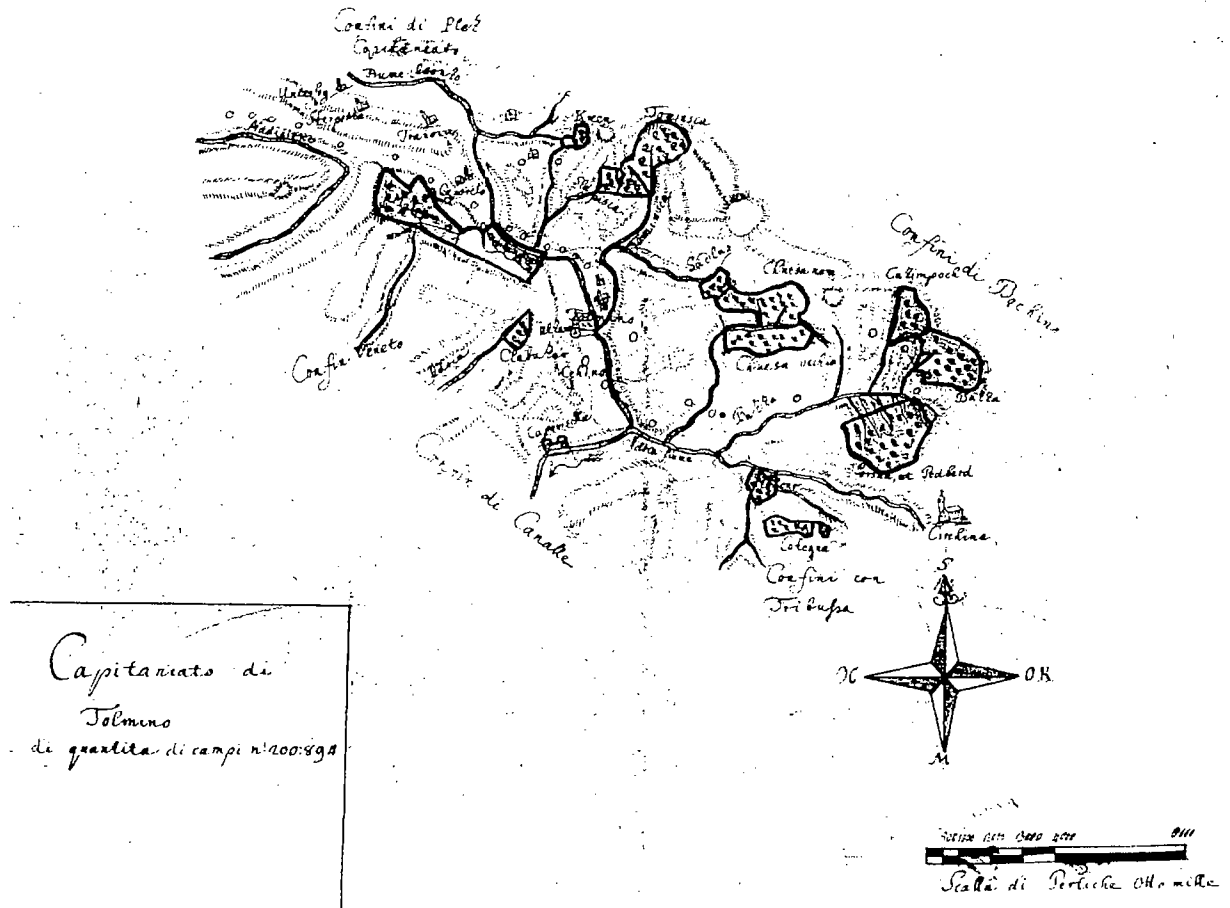
gospodarstva se je namreč prav začelo šele v drugi polovici 19. stoletja. Tako kot danes, je tudi tedaj gozdarski strokovnjak – sestavljalec načrta skušal določiti letni posek tako, da bi lahko iz gozdov vsako leta dobival les za svoje potrebe in prodajo, hkrati pa gozdove obvaroval pred pustošenjem in propadanjem, oz. jih ohranil in morda celo izboljšal njihovo rast in donos. Pri tem je upošteval posestne razmere, velikost, sestavo gozdov in razmere za rast.

Podlaga za Flameckov gozdnogospodarski načrt za državne gozdove na Tolminskem (v prevodu se glasi: Cenitev lesa ali poseka, tudi geometrična razdelitev na oddelke ali letna sečišča v pokneženi grofiji Gorica in sicer v glavarstvu Tolmin in Bovec izvršena v rezerviranih cesarskokraljevih državnih gozdovih - leto 1770) je bila izmera gozdov in izdelava kart iz leta 1736. Načrt za gospodarjenje z državnimi gozdovi na Bovškem in Tolminskem je bil sestavljen za 17 večjih ali manjših gozdnih površin. Pet jih leži v Baški grapi (preglednica 1). Skupaj obsegajo 3071 ha ali skoraj četrtino (23%) gozdov v sedanji gozdnogospodarski enoti Baška grapa (slika 1).

Preglednica 1: Državni gozdovi v baški grapi po izmeri 1736 (VUGA 1998)

današnje poimenovanje	ime, zapisano na kartah	površina
Kneža nova	Chnesa nova	645 ha
Kneža stara	Chnesa vecchia	429 ha
Kocenpohar	Cazimpoch	266 ha
Bača	Bazza	566 ha
Porezen	Podberda et Porzna	1165 ha
Skupaj		3071 ha

V 19. stol. so gozdove še vedno nenačrtno sekali, les pa plavili po Soči v Gorico. Ko so ta gozdarski posel v svoje roke prevzeli domačini (Kovačič iz Sv. Lucije in Kacafura iz Tolmina), so pričeli zaposlovati domače gozdne delavce. Zaradi svojega delovnega znanja in sposobnosti so postali znani zunaj Tolminskega in so jih radi sprejeli na delo v Avstriji in Banatu (RUTAR 1882, str. 199). Do sredine tega stoletja so gozdovi prešli v državno last, kmetom so ostale le pravice do paše in sečnje drv. Po zemljiški odvezi se je gospodarjenje z gozdovi spremenilo. Prenehali so s plavljenjem drv v Gorico, sekali so manj in bolj skrbeli za obnovo gozdov. Leta 1870 je pri okrajnem glavarstvu v Tolminu pričel z delom komisar Goll, ki je pospeševal pogozdovanje in v ta namen ustanovil deset drevesnic, med drugimi tudi v Podmelcu in na Grahovem (RUTAR 1882, str. 213).

Slika 1: Načrt državnih gozdov v Dołini reke Bače in širši okolici (1736) (vir: Načrti deželnoknežjih gozdov za Goriško, AS 730)

2.2 Načrtno gospodarjenje z gozdovi v Baški grapi

Spoznanje, da gozd zaradi prekomernega izkoriščanja lahko propade, s tem pa izginejo tudi vse koristi, ki jih od gozda dobivamo, je v preteklosti privedlo do načrtnega gospodarjenja z gozdom. Nekdaj so ljudje v gozdu iskali predvsem materialne dobrine: les za kurjavo, gradnjo bivališč, ladij, izdelavo orodja, v gozdu so pasli in ga krčili za nove poljedelske površine, danes so pomembne postale tudi nematerialne dobrine. Spoznali smo, da gozd varuje vodne zaloge, blaži podnebje, omogoča sprostitev itd. Nekdaj in danes je osnovni cilj gospodarjenja z gozdom ostal enak: gozd trajno ohranjati in si tako zagotavljati koristi in dobrine, ki nam jih gozd lahko daje. Pogled v preteklost nam pove, da so ob premočnem izkoriščanju gozdov ali kadar je zavladal strah, da bodo gozdovi propadli, države pogosto uvedle predpise za gospodarjenje z gozdovi. Tako je bilo v starem Rimu, srednjem veku in je zaradi vse večjega pomena gozda v našem okolju in življenju seveda v največji meri tudi danes.

Načrtno gospodarjenje ni enostavno. Zanj so potrebni dolgoročni gospodarski načrti, ki morajo upoštevati mnoga naravoslovna, tehnična, ekonomska in družboslovna znanja. Temeljni podatki za načrtovanje bodočega gospodarjenja so površina gozdov, količina rastočega lesa ali lesna zaloga ter prirastek, to je povečanje lesne zaloge v enem letu ali desetletju. Z ekonomističnimi izrazi bi lesno zalogo in prirastek lahko primerjali z glavnico in obrestmi. Iz temeljnih podatkov načrtovalci nato s pomočjo različnih metod, predvsem pa upoštevajoč gospodarske cilje določijo bodoči posek ali etat (ali »rento«). Seveda gospodarski načrt predvidi tudi vlaganja v gozdove, s katerimi se ohranja ali izboljša stanje gozdov, dostopnost in gospodarnost pridelave lesa. V strokovnem, gozdarskem jeziku vse dejavnosti, potrebne za sestavljanje gospodarskih načrtov, imenujemo urejanje gozdov.

V Sloveniji danes obstajajo dolgoročni načrti za vse gozdove ne glede na lastništvo. Na začetku uveljavljanja načrtnega gospodarjenja z gozdovi je bilo teh načrtov malo. Pred dobrimi sto leti in več so izdelovali načrte le za državne gozdove, kasneje za veleposestniške in prav nazadnje, šele po drugi svetovni vojni za razdrobljeno kmečko oz. zasebno posest. Za Baško grapo bi lahko rekli, da ima v urejanju gozdov dolgo tradicijo. Za okrog 3000 ha nekdanjih državnih gozdov so že leta 1770 nastali prvi gozdnogospodarski načrti, ki so bili eni prvih v Evropi (VUGA 1998). Naslednji načrt je nastal za državni gozd Kneža (427 ha) pozimi 1885/1886 za obdobje 1886-1895, za njim pa so bili državni gozdovi v Baški grapi vključeni v ureditveni načrt bovško-tolminskih državnih gozdov. Ob koncu 19. stoletja so namreč nastajali gospodarski načrti za mnoge državne in veleposestniške gozdove. Iz tega obdobja izhaja tudi zgodnja tradicija urejanja gozdov v Sloveniji. Takrat so namreč na tedanjem Kranjskem nastali gospodarski načrti za gozdove na Pokljuki, Mežakli, za gozdove Kranjskega verskega sklada idr. Za razvoj gozdnega gospodarjenja zlasti pri iskanju poti k doseganju trajnosti donosov je bilo pomembno uveljavljanje novih metod gospodarjenja v Kočevju. V času, ko je bila Primorska del italijanske države, je gozdove tik pred drugo svetovno vojno uredil eden najboljših italijanskih urejevalcev dr. Hoffman (PIPAN 1955).

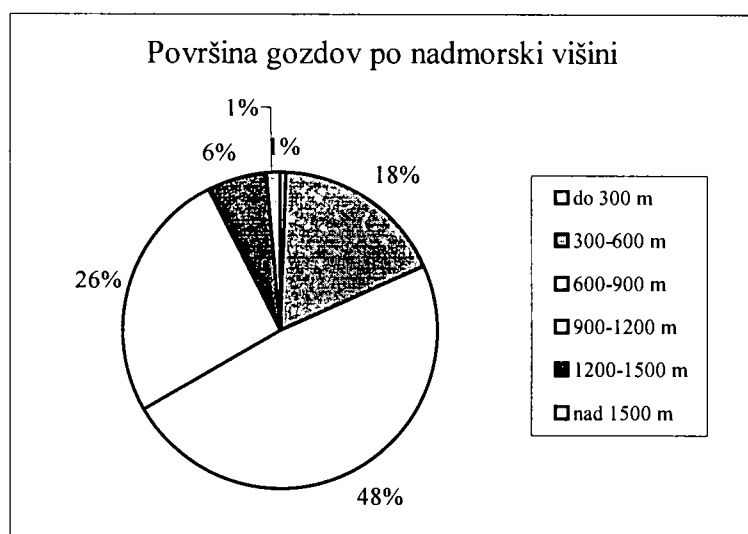
Gozdove v Baški grapi so po drugi svetovni vojni kljub velikim potrebam po lesu v novi državi pričeli urejati razmeroma pozno. Medtem ko so v Sloveniji prvi gozdnogospodarski načrti nastali že v 50-ih letih, so bili gozdovi v Baški grapi prvič urejeni šele konec 60-ih let. Leta 1967 je za približno polovico Baške grape nastal gozdnogospodarski načrt gozdnogospodarske enote Kneža – Prodi za obdobje 1967-1976 (v nadaljevanju GGN GE

Kneža-Prodi in podobno za vse druge gozdnogospodarske enote), v leto 1970 pa še GGN GE Podbrdo 1970-1979. Pri sestavljanju naslednjih načrtov sta bili obe enoti združeni v GE Baška grapa, ki se ozemeljsko do danes ni prav dosti spreminjala. Zanjso so izdelali še tri gozdnogospodarske načrte, in sicer za obdobja 1978-1987, 1988-1997 in 1996-2005. Iz teh načrtov smo uporabili podatke predvsem o površinah gozdov v enoti oz. katastrskih občinah, ki enoto Baška grapa sestavljajo. V gozdnogospodarskih načrtih so namreč podatki o gozdovih in gozdnih zemljiščih pogosto bližje dejanskemu stanju v naravi, kot pa ga kažejo kategorije v uradnem zemljiškem katastru.

Prikaz sedanjega stanja gozdov nam je omogočil Zavod za gozdove Slovenije – njegova centralna enota v Ljubljani in območna enota Tolmin. Za prikaze smo uporabili njihovo bogato zbirko podatkov o gozdovih. Podatki za gozdnogospodarsko enoto Baška grapa so iz leta 1996.

3. Gozdovi Baške grape ob koncu 20. stoletja 3.1 Površina in lega

Gozdovi pokrivajo zelo velik del doline reke Bače in njenih pritokov. V gozdnogospodarski enoti, ki obsega skoraj celotno porečje reke Bače, raste 9808 ha gozdov, kar je skoraj tri četrtine vsega ozemlja enote. Skupaj s kmetijskimi površinami in nerodovitnim svetom nad gozdno mejo meri gozdnogospodarska enota 13.083 hektarjev. Dolinskega sveta je v Baški grapi malo, večina je izkoriščenega za kmetijstvo in naselja, tudi gozdov je v nižjem svetu manj. Bolj pa ko se večajo nadmorske višine in večja oddaljenost od doline, bolj ko svet postaja slabo dostopen in življenje težavnejše, manj je polj, košenic in pašnikov in vse več je gozda. Razporeditev gozdov po nadmorski višini kaže, da je do 600 metrov nadmorske višine, na tej višini ležijo skoraj vsa naselja v grapi, manj kot petino gozdov. Vsi ostali poraščajo pobočja hribov in gora v višinskem pasu med 600 in 1200 metrov, v tem pasu jih je kar tri četrtine ali 7300 ha. Nad to višino jih je le še 7 % (priloga 1, grafikon 1).

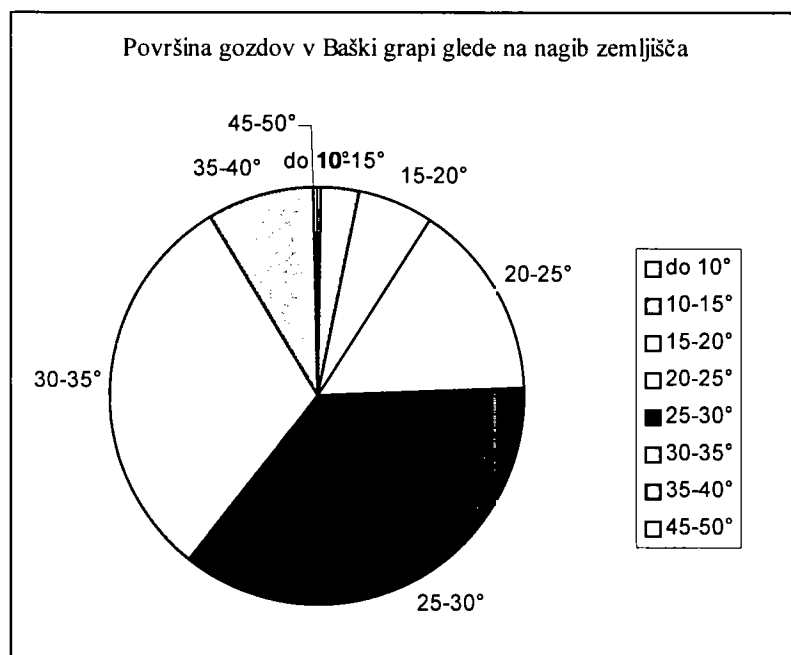

Grafikon 1: Površina gozdov po nadmorski višini

Da je v grapi malo ravnega sveta, kažejo tudi podatki o legi gozdov v pokrajini in nagibih pobočij, kjer rastejo. Komaj 5 % gozdov leži v dolini, v vznožju hribov, na sedlu ali planoti, preostalih 95 % so gozdovi na pobočjih hribov in gora (preglednica 2). Pobočja so marsikje presterna za kmetijsko obdelavo, celo za pašništvo. Strmine so pač prevelike: velika večina gozdnih zemljišč ima nagib nad 20°, takih je okrog 90 %, od njih skoraj pol nad 30° (grafikon 2).

Preglednica 2: Površina gozdov po položaju v pokrajini

položaj v pokrajini	površina (ha)	%
dolina	14,26	0,1
vznožje hriba	376,56	3,8
pobočje hriba	5008,91	51,1
hrbet hriba	28,75	0,3
spodnje pobočje gore	799,66	8,2
srenje pobočje gore	1859,66	19,0
zgornje pobočje gore	1659,94	16,9
sedlo	0,07	0,0
planota	47,94	0,5
kotel	11,96	0,1
skupaj		100,0

Grafikon 2: Nagibi gozdnih zemljišč v Baški grapi

3.2 Lesna zaloga in prirastek

Z izmero in ocenitvijo so za gozdove Baške grape ugotovili, da v njih stoji okrog 2,5 milijona m³ lesa in da ga vsako leto priraste malo manj kot 69 000 m³. V preteklosti je bilo lesa manj. Ob prvem urejanju le 1,1 milijona m³ (GGN GE Kneža-Prodi in GGN GE Podbrdo). Danes je v gozdovih okrog ene petine lesa iglavcev – smreke, jelke, macesna in še nekaterih drugih vrst – štiri petine pa je lesa listavcev. Daleč največji delež ima bukev, kar 57 % vsega stoječega lesa, precej manj, a še vedno pomemben delež pa imajo črni in beli gaber ter hrast graden, ostali listavci, ki jih je kar 25 pa 9 % (preglednica 3).

Preglednica 3: Količina in sestava lesne zaloge v gozdovih Baške grape

Drevesna vrsta	lesna zaloga (m ³)	%
smreka	358753	15
jelka	40417	2
macesen	119806	5
ostali iglavci	14828	0
iglavci skupaj	533804	22
bukev	1378985	57
hrast	76606	3
beli gaber	87206	4
črni gaber	128682	5
ostali listavci	219550	9
listavci skupaj	1891029	78
vsa zaloga	2424833	100

Pričakovali bi, da bo sestava gozdov zaradi močnih posegov v preteklih stoletjih manj naravna, vendar podatki kažejo, da so ti gozdovi v precejšnji meri ohranili svojo nekdanjo naravno sestavo. Za ohranjene so ob pripravi osnovnih podatkov za gospodarski načrt označili nekaj manj kot polovico vseh gozdov v Baški grapi, za močno spremenjene ali popolnoma drugačne od tistih, ki bi tam rasli po naravi, pa 20 % (preglednica 4).

Preglednica 4: Ohranjenost gozdov v Baški grapi

	površina (ha)	%
ohranjeni	4698,4	47,9
spremenjeni	3098,92	31,6
močno spremenjeni	1516,92	15,5
izmenjani	493,47	5,0
skupaj	9807,71	100,0

4. Spravilo lesa po žici - značilnost Tolminskega

Da sploh lahko uporabimo les, je najprej treba posekati drevje, ga oklestiti in razrezati v gozdne sortimente (hlode, jamski les, drva, kolje idr), jih spraviti do ceste in prepeljati do uporabnika. Tehnologija izkoriščanja gozda se je z uvajanjem novih orodij in spoznanj ves čas spreminjala. Za sečnjo so nekdanj uporabljali samo sekiro, danes brez motorne žage ne gre. Če so nekdanj spravljal les iz gozda po drčah, plavili po naraslih vodah in vlekli ali tvorili s konji, so danes skoraj v celoti prevladali motorni načini: spravilo lesa s traktorji in žičnimi žerjavi, prevoz s kamioni. Način spravila lesa (od sečišča do ceste ali uporabnika) je bil pogosto prilagojen terenu, oz. drugače, oblikovitost in značilnosti predela so odločale pri izbiri spravila. Človek je pač vedno iskal ustrežnejše načine, s katerimi si je olajšal delo ali povečal učinkovitost.

V hribovitem in goratem, strmem svetu Tolminske in seveda tudi Baške grape je bilo življenje vedno težavno. Še po drugi svetovni vojni je bila odprtost Tolminske v svet zelo majhna. Do obširnih, redko poseljenih predelov ni vodila nobena vozna pot ali cesta. Povezovala so jih le steze, po katerih so prebivalci na svojih hrbtih nosili vse potrebno domov, marsikdaj tudi seno za živino. Strmine ali gradbeni stroški za ceste so bili preveliki, da bi jih gradili. Italijani so sicer iz strateških vzrokov začeli graditi nekaj cest v obmejnem pasu, a jih zaradi vojne niso končali (KLANJŠČEK 1947a). Baški grapi je okno v svet pomenila zgraditev železnice in bohinjskega predora, a ta je odprla le prostor v dolini. Dolinska naselja so se po otvoritvi proge 1906 pričela krepiti, medtem ko so se hribovska še hitreje praznila.

Tolminci in tako tudi prebivalci Baške grape so se preživljali kot kmetje z živinorejo in siraštvom. Gozd jim je bil bolj za rezervo ob izrednih potrebah, čeprav bi jim lahko dajal tudi sproten dohodek, a je bilo spravljanje drv v dolino do ceste zelo težavno in naporno (KLANJŠČEK 1947a). Dokler niso zgradili gozdnih cest v doline Bače in njenih pritokov, so spravljal lesa podobno, kot je bilo v navadi stoletja poprej. Pehali so ga po zemeljskih drčah, ponekod tudi lesenih rižah, plavili so ga po strmih in razdrapanih strugah vodotokov, kadar so v njih narasle hudourne vode. Razumljivo je, da je bil ob koncu poti, ko je les prispel do uporabnika, slabe kakovosti in manj uporaben. Pri spravljanju po tleh so se v les zadirali kamni, pri spuščanju čez skoke se je razbil, debela pa razpokala, isto se je dogajalo pri plavljenju. Vrh vsega je les mimo grabelj za zaustavljanje plavljenega lesa (posebnih naprav v rečni strugi), ki so stale na večjih rekah, npr. na Soči pri Gorici, večkrat odplavilo naprej, celo v morje.

Za spravilo lesa v dolino so največkrat uporabljali zemeljske drče, le redko tudi suhe ali vodne lesene drče. V prvih letih po 2. vojni so uporabljali le eno vodno drčo blizu Podbrda. Po zemeljskih drčah - jarkih so spuščali okleščena a nerazžagana debela, ki navadno niso bila debelejša od 30 cm. Najraje so les spravljal po dežju ali snegu, ko je najlepše drsel in se tudi najmanj poškodoval. V dolini so jih nato razžagali in odvažali z vozovi ali pa plavili po vodi do ceste, največkrat zgodaj pozimi ali zgodaj pomladi, ko je bila voda najvišja in je plavljenje šlo najboljše (KLANJŠČEK 1947a).

Strmine in zaviti jarki Baške grape in Tolminskega so narekovale precej napredno rešitev pravih problemov. Namesto po tleh ali vodi so tovore spravljal v dolino po žičnih vrveh. Te so bile v Baški in Zadlaški dolini zelo pogoste. Ponekod so s pomočjo živinske sile ali

vodnega kolesa in kasneje motorja vlekli tovore po žici tudi navzgor. Žične vrvi so uporabljali za zelo različne namene: za spuščanje gnoja na njivo in vlačenje pridelkov domov, prevoz preko reke, spuščanje sena s senožeti naravnost v senik na kmetiji, prenašanje ilovice v opekarno. Prednost teh žičnic je bila hitra montaža in demontaža (KLANJŠČEK 1947a), spravilo pa cenejše. Pozabiti pa ne smemo, da se zaradi spravila po zraku les ni obtokel in poškodoval, kot pri plavljenju ali spuščanju pa zemeljskih drčah. Zato je bil primernejši za žaganje v deske in je dajal večji izkupiček od prodaje.

V Evropi so se žičnice pričele razvijati v 15. stoletju, predvsem so uporabljali konopljene vrvi. Hitreje so se žičnice pričele širiti šele z uporabo pletenih kovinskih vrvi v 19. stoletju (KOSTNAPFEL 1974). V zadnji četrtini 19. stoletja so jih razvili tudi za gozdarske namene. Na Tolminskem žičnic pred prvo svetovno vojno skorajda niso poznali, a se je kasneje v času italijanske države med obema vojnoma njihova uporaba razširila iz sosednjih italijanskih pokrajin – Benečije in Karnije (KLANJŠČEK 1947a). Razvoj gozdarskih žičnic je bil na Tolminskem še posebej zanimiv, saj je razgibanost terena narekovala njihovo pogosto uporabo tudi zaradi razmeroma majhnih stroškov. Spravilo drv v dolino je bilo velikokrat bolj rentabilno s spuščanjem po žični vrvi kot z vožnjo po cesti (KLANJŠČEK 1947a).

Na Tolminskem so uporabljali različne vrste naprav za spuščanje tovorov lesa. To so bili lahko drva, hlodovi, tudi kaj drugega. Sprva so izkoriščali le silo težnosti (samotežne žičnice), kasneje so pričeli uporabljati motorje (motorne žičnice). Na Tolminskem so uporabljali vse vrste samotežnih žičnic:

- žične drče, za katere je potrebna samo žična vrv
- enojne žičnice, za katere je potrebna žična vrv in kolesce
- izogibalne žičnice
- trojne žičnice ali »muzule« z dvema žicama nosilkama in eno žico vlačilko in dvema nosiloma na kolescih
- normalne žičnice s po dvema nosilkama, dvema vlačilkama in težjimi kolesci (KLANJŠČEK 1947a).

Najenostavnejši način spravila v nižje predele so bile žične drče. Po žični drči so navadno spuščali drva in ne hlodov. Na nakladališču v hribu so najprej $\frac{1}{4}$ do $\frac{1}{3}$ prostornega metra drv zložili v žično zanko, ki je bila obešena na poleno (slika 2). Poleno je nato s tovorom vred po žični vrvi zaradi težnosti drselo v dolino. Pri drsenju se je žična vrv zajedala v poleno, nastalo je precejšnje trenje. Žične drče so morale imeti vsaj 30 % padca, da tovari niso obviseli na pol poti. Tudi niso smele biti daljše od 1000 m, ker bi sicer žična vrv preglodala poleno in bi drva padla na tla, preden bi prispela na skladišče v dolini. Kadar je žična drča dobro delovala, je v enem dnevu 5-6 delavcev spravilo po njej 20-30 prostornih metrov drv (KLANJŠČEK 1947b).

Slika 2: Tovor drv, obešen na žično drčco. Slika je nastala na območju sedanje tolminske območne enote zavoda za gozdove Slovenije.

Na položnejših pobočjih (10-16 %) so uporabljali enojne žičnice. Pri njih so namesto polen uporabljali »karukule« - železne vozičke s kolesom in kljuko. Ker so bila bremena manjša, je bil tudi učinek enojnih žičnic manjši. 6-7 ljudmi je v enem dnevu lahko spravilo 20-25 m³ drv (KLANJŠČEK 1947c). Za krajše razdalje so bile primernejše trojne žičnice ali »muzule«. Trojne zato, ker so imele tri vrvi, dve nosilni in eno vlačilno. Po nosilni vrvi sta se navzdol in navzgor pomikala dva vagončka. Obešena sta bila s kolesi na nosilno vrvi. Preko zavornega kolesa na zgornji postaji sta bila med seboj povezana z vlačilno vrvjo. Tovor naloženega vozička je s svojo težnostjo vlekli praznega navzgor. Delovni učinek muzule je bil podoben kot pri žičnih drčah in enojnih žičnicah. Uporabljali so jo med drugim tudi v državnem gozdu Kneža v Baški grapi (KLANJŠČEK 1947d).

Naštete vrste žičnic so uporabljali skoraj izključno v listnatih gozdovih za spravilo drv. Njihova prednost je bila hitra montaža in demontaža in je bila gospodarna tudi pri manjših količinah lesa, tudi pri le nekaj sto kubikih. V nekaj dneh so enostavno žičnico lahko prenesli in postavili na drugo mesto. Niso pa mogli spravljati hlodovine ali npr. oglja. Za spravilo hlodovine, zlasti iz iglastih gozdov, so postavljali trajnejše in bolj izpopolnjene žičnice, ki so jih imenovali normalne žičnice. Dolge so lahko bile preko 2 kilometra in so na trasi lahko imele protivzpone. Običajno so delovale na osnovi težnosti – polni vozički so vlekli prazne – kadar pa je bil skupni padec premajhen, so dodali pomoč motorja. Neskončna vlačilna vrvi, ki je povezovala vozičke in prenašala gibarje polnih na prazne, ni bila nikjer trdno vpeta, ampak je tekla na začetni in končni postaji preko večjih koles, s katerimi so tudi zavirali, če je bilo potrebno. Na začetni postaji so tovore na nosilno vrvi obešali s po dvema vozičkoma (karukulama), na vsaki strani hlodov npr., in jih s pomočjo sklopke nato v razdalji 250-300 metrov pritrjevali na vlačilno vrvi. Na končni so jih odklapljali in les razložili na skladišče. Tovori so bili lahko težki okrog 500 kg, kar ustreza okrog $\frac{3}{4}$ prostornega metra drv, zato je bil delovni učinek 12-14 delavcev 60-100 prostornih metrov drv ali hlodovine na dan. Prvo žičnico z motornim pogonom so zgradili leta 1922 pod Poreznom, okrog leta 1925 pa 3 km dolgo samotajno žičnico od »Bideržune« k Prajngarju v dolino Bače (GGN GE Podbrdo). V Baški grapi sta v 50-ih letih 20. stoletja delovali dve normalni žičnici, in sicer za spravilo lesa iz državnega gozda Kneža in v Rakovcu pri Kneži (KLANJŠČEK 1947e).

5. Zaraščanje kmetijskih površin z gozdom v Baški grapi in na Tolminskem

Zgodovinski viri kažejo, da so se na Tolminskem do 16. stoletja gozdne površine zaradi potreb po novih pašnikih, kmetijskih površinah in tudi zaradi nesmotrnih sečenj nenehno zmanjševale, tudi stanje gozdov se je slabšalo. Najmanj gozdov je bilo v času pred uveljavljanjem prvih navodil za smotrnejše in manj uničevalno ravnanje z gozdovi, preden so se torej pojavili prvi gozdni redi. Prepovedi, npr. paša koz, kurjenja v gozdovih, ali uvajanje primernejših načinov sečnje, pogozdovanj in nasploh večje skrbi za bodočnost gozdov so imeli za posledico, da so si gozdovi opomogli in se sprva počasi, nato pa ob neugodnih demografskih gibanjih vse hitreje začeli vračati na površine, kjer so nekdanje že bili. Trend zaraščanja kmetijskih površin se v sedanjem času še vedno nadaljuje. V Baški grapi je ta trend še posebej hiter.

Stopnje zaraščanja z gozdom je mogoče ugotavljati s primerjavo podatkov o gozdnih površinah v posameznih letih ali obdobjih. Poti do teh podatkov je več. Za prikaz zaraščanja z gozdom v Baški grapi smo uporabili različne podatke. Največ smo jih povzeli iz različnih strokovnih in drugih sestavkov, ki so obravnavali ta proces v nekdanjem soškem gozdnogospodarskem območju oziroma jih imajo na sedanji območni enoti zavoda za gozdove Slovenije s sedežem v Tolminu. Sodelavci te območne enote že nekaj let sistematično ugotavljajo vzroke in posledice zaraščanja tolminske krajine z gozdom. Čeprav je prisotnost gozda v življenjskem okolju vsestransko dobrodejna, pa ima prekomerna gozdnatost gotovo tudi negativne posledice. Zaraščanje zmanjšuje površine, primerne za pridelavo hrane, otežuje prehodnost, zmanjšuje npr. tudi estetsko podobo pokrajine. Prav v zahodni Sloveniji, najsi bo to njen severni ali južni del, so procesi zaraščanja najintenzivnejši, tako da se že pojavljajo razmišljanja o tem, kako določiti dele pokrajine, ki jih bo treba zavarovati pred zaraščanjem z gozdom.

Podatke o površinah gozdov v Baški grapi v različnih preteklih obdobjih nam dajejo predvsem pisni viri, podatki o površini gozdov za leti 1785 in 1830 pa so bili dobljeni z digitalizacijo zemljevidov. Da bi jih lahko primerjali z ostalimi, jih je bilo potrebno preračunati iz tedanjih mer in merila v sedanji metrski sistem. Za Carto corografico del Litorale je bilo npr. treba upoštevati, da je bila izpeljana iz katastrskih map in pomanjšana v merilo 1 dunajski palec : 400 sežnje, kar pomeni merilo 1 : 28 800 (LEBAN 1998).

Viri podatkov o gozdnih površinah so naslednji:

- 1785 – jožefinski vojaški zemljevid (1763-1787)
- 1830 – Carta corografica del Litorale
- 1900 – Leksikon občin za avstrijsko-ilirsko Primorje po popisu leta 1900
- 1940 – Catastro forestale compartimento della Venezia Giulia e Zara provincia di Gorizia (Gozdni kataster območja julijske Benečije in Zadra provinca Gorica 1940)
- 1969 – gozdnogospodarska načrta za GE Kneža-Prodi (katastrsko stanje 1966) in GE Podbrdo (podatki iz urejanja)
- 1977 – gozdnogospodarski načrt za GE Baška grapa (podatki iz urejanja)
- 1987 – gozdnogospodarski načrt za GE Baška grapa (podatki iz urejanja – kartiranje gozdnih površin na terenu s pomočjo osnovne državne karte 1:10 000)
- 1996 – gozdnogospodarski načrt za GE Baška grapa (podatki iz urejanja gozdov)

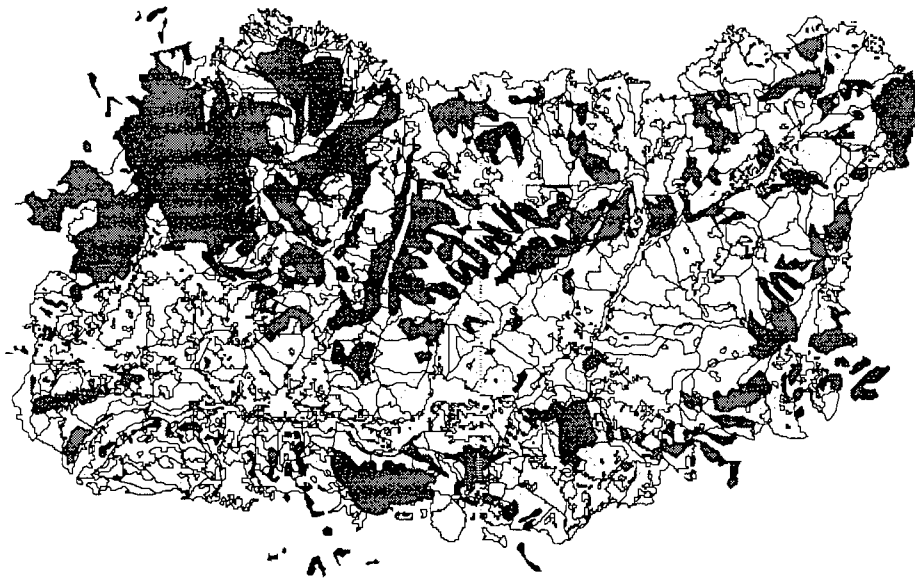
Zbrani podatki kažejo, da je bilo v Baški grapi ob koncu 18. stoletja le 29 % gozdov (slika 3), 50 let kasneje pa že 40 % (slika 4) (preglednica 5). Ali se je gozd v resnici tako hitro vračal na kmetijske površine ni mogoče z gotovostjo potrditi. Trendi zaraščanja v zadnjih desetletjih namreč kažejo, da bi bilo to mogoče. Vendar se družbene razmere pred 200 leti gotovo niso tako hitro spreminjale, kot so se spremenile v zadnjih 40 letih, ko se je gozdnatost Baške grape zvečala s 55 % na 75 %. Vzrok za podatek, ki kaže na hitro zaraščanje kmetijskih površin ob koncu 18. stoletja, gre morda iskati tudi v nejasni razmejčitvi gozdnih in pašnih površin na jožefinskem vojaškem zemljevidu. Ne glede na to pa je bil delež gozdov v tistem času gotovo zelo nizek, najbrž najnižji doslej. Podobno je bilo na celotnem tolminskem gozdnogospodarskem območju. Okrog leta 1760 je gozd prekrival 33 % površine, leta 1830 35 % in leta 1900 36 % (podatki Zavoda za gozdove Slovenije Območna enota Tolmin). Podoben delež - 37 % - so za ozemlje Slovenije ugotovili za leto 1875. Glavni vzrok za tako majhno gozdnatost je ekstenzivna kmetijska raba zemljišč. V hribovitejših predelih je bilo obdelovalnih površin malo. Le v dolinah in nižjih predelih so lahko prebivalci imeli polja in travnike, medtem ko so v višjih predelih le kosili in pasli živino. Paša pa je v manj rodovitnih hribovskih predelih zahtevala velike, z gozdom malo obrasle ali neobrasle površine, ki so jih z objedanjem mladega gozdnega drevja povečevale koze.

Preglednica 5: Gozdnatost Baške grape po katastrskih občinah 1760 – 2000

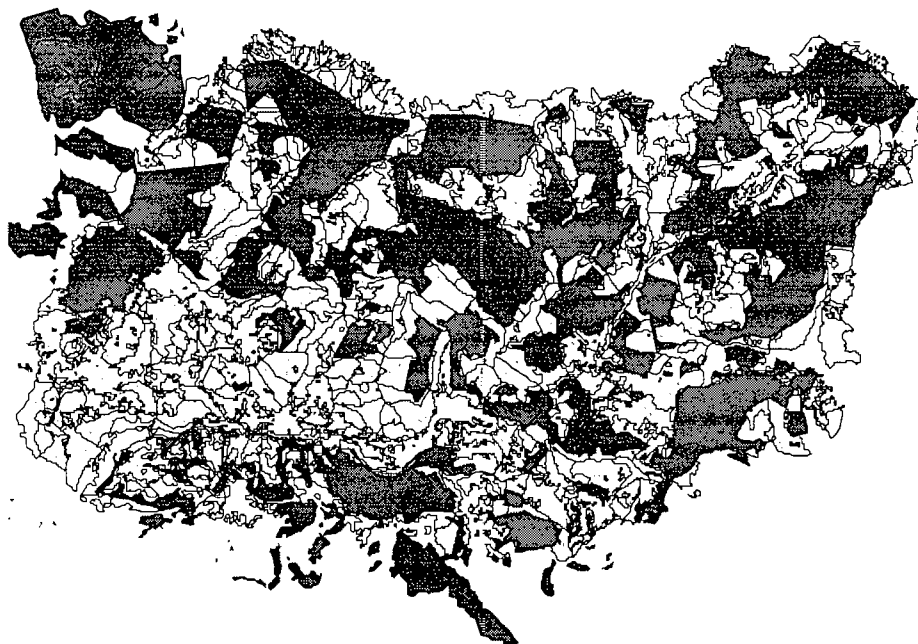
katastrska občina	gozdnatost 1760 %	gozdnatost 1830 %
Ljubinj	40,1	27,5
Podmelec	39,9	31,7
Kneža	33,1	29,1
Rut	34,7	59,3
Stržišče	17,7	32,4
Podbrdo	22,3	50,7
Obloke	4,5	45,5
Grahovo	19,3	36,7
Bukovski vrh	27,7	25,6
Baška grapa	28,3	39,6

Vir: LEBAN 2000

Vzrokov za opuščanje kmetovanja v severozahodni Sloveniji pa tudi drugod je več. Intenzivno pridelovanje hrane na rodovitnejših tleh in v ugodnejših obdelovalnih razmerah nižinske Slovenije, možnosti lažjega zaslužka v razvijajoči se industriji, možnosti šolanja in zaposlitve, boljši stiki s svetom zunaj gorskih dolin so zredčili število prebivalcev v hribovitih predelih in sprožili neustavljiv tok hribovcev (»obrunkarjev«) v dolino in naprej po svetu. V občini Tolmin, ki ji pripada Baška grapa, se je od sredine 19. stoletja število prebivalcev

Slika 3: Gozdnatost Baške grape 1785 v primerjavi z današnjo

Slika 4: Gozdnatost Baške grape 1830 v primerjavi s sedanjo

zmanjšalo za 30 %. Število mestnih prebivalcev se je sicer povečalo za 6-krat, vendar se je hkrati skoraj prepolovilo podeželsko prebivalstvo (preglednica 6). Prav od ljudi na podeželju pa je odvisno, v kolikšni meri se bodo ohranjale kmetijske površine oz. kako hitro bo napredovalo zaraščanje z gozdom. Na Tolminskem je spreminjanje sestave prebivalstva izrazito neugodno za ohranjanje kmetijskih površin.

Preglednica 6: Število prebivalcev na Tolminskem (občina Tolmin) v obdobju 1869-1991

leto	mesto	%		podeželje	%		skupaj	
1869	846	4,7	100,0	17319	95,3	100,0	18165	100,0
1900	865	5,3	102,2	15483	94,7	89,4	16348	90,0
1931	1222	7,4	144,4	15245	92,6	88,0	16467	90,7
1966	2293	17,4	271,0	10860	82,6	62,7	13153	72,4
1981	3563	27,8	421,2	9239	72,2	53,3	12802	70,5
1991	3851	30,1	455,2	8936	69,9	51,6	12787	70,4

Vir: LEBAN 1998, str. 11

Preglednica 7: Število prebivalcev v Baški grapi v obdobju 1869-1991 (samo bivša GE Podbrdo)

leto	gornji del Baške grape – območje nekdanje GE Podbrdo		vsa Baška grapa – območje sedanje GE Baška grapa		
	prebivalcev	%	prebivalcev	%	% brez Podbrda in Bače pri Modreju
1869	3312	100,0	5273	100,0	100,0
1900	3149	95,1	4967	94,2	93,8
1931	3247	98,0	5052	95,8	89,6
1961	2562	77,4	3596	68,2	54,2
1981	2008	60,6	2678	50,8	38,1
1991	1766	53,3	2583	49,0	34,8

Vir: gornji del Baške grape - KENDA, et al. 1999, vsa Baška grapa – glej prilogo 2

Še bolj izrazit je trend zapuščanja hribovitih predelov doline reke Bače. Tudi tu se je število prebivalcev v preteklih 150 letih prepolovilo. Le v Podbrdu in Petrovem brdu se je zaradi ugodne prometne lege in industrije število prebivalcev povečalo, v Podbrdu za 1,5-krat in v Petrovem brdu za eno tretjino. V ostalih naseljih je upadlo, tudi za pol in več. Ponekod je ostala komaj desetina ljudi, npr. v Bači pri Podbrdu, Liscu, Lojah, Poreznu, Trtniku. Če iz pregleda izvzamemo Podbrdo, kot polindustrijski kraj, in Bačo pri Modreju, ki leži zunaj območja gozdnogospodarske enote Baška grapa, nam številke pokažejo, da se je po 150 letih število prebivalcev zmanjšalo na komaj eno tretjino (preglednica 7, priloga 2). Na zapuščena in neobdelana zemljišča se vrača gozd. V Baški grapi je trend zaraščanja z gozdom še posebej hiter. Po zemljiškem katastru je bilo na začetku 20. stoletja v Baški grapi 29 % gozdov, pri prvem urejanju gozdov pred 40 leti je bilo že več kot 40 % Baške grape pokrite z

gozdnim rastjem. Danes je z gozdom pokrite tri četrtine ozemlja in če h gozdnim površinam prištejemo še ves nerodoviten skalnat in prepaden svet v strmih pobočjih ali ob hudourniških vodah (7 %), ostane za kmetijsko rabo le še slaba petina (18 %) vsega ozemlja (podatki Zavoda za gozdove Slovenije Območna enota Tolmin) (preglednica 8).

Preglednica 8: Zaraščanje kmetijskih zemljišč z gozdom v 20. stoletju

ko	površina k.o.	1900	površina k.o.	1968	1976	1987	1996
Ljubinj	1035	11,7	1035	40,9	11,3	61,4	62,8
Podmelec	2187	30,4	2204	50,5	40,0	69,2	69,4
Kneža	1861	35,0	1860	59,8	39,9	78,9	82,4
Rut	1687	28,7	1685	30,0	30,6	77,4	77,1
Stržišče	1399	29,7	1390	34,4	43,6	68,7	69,7
Podbrdo	2648	30,3	2780	36,5	45,9	78,2	79,9
Obloke	604	32,8	605	40,2	44,5	80,8	81,8
Grahovo	1210	31,7	1206	33,5	35,5	75,7	75,4
Bukovo	1450	25,3					
Bukovo - del			317	32,7	32,4	58,0	63,6
Baška grapa	14081	29,0	13082	41,2	37,9	73,8	75,0

Viri:

1900 – Leksikon občin za avstrijsko-ilirsko Promorje, 1906 (k.o. Bukovo sega v gge Baška grapa le s približno 1/5 svoje površine. Čeprav smo v tem prikazu upoštevali vso površino katastrske občine, gozdnatost Baške grape (29,0 %) ni bistveno drugačna, kot če bi to katastrsko občino izpustili iz obdelave (29,5 %).

1968, 1976, 1987, 1996 – gozdnogospodarski načrti (priloga)

Zahvala

Zahvaljujemo se sodelavcem Zavoda za gozdove Območne enote Tolmin za vso pomoč pri nastajanju tega sestavka. V mislih imamo predvsem univ. dipl. inž. Eda Kozoroga in dipl. inž. Florijana Lebana, ki sta z izkušnjami, nasveti in podatki omogočila, da je bilo naše delo bolj poglobljeno, celovito in hitrejše. Brez datotek digitaliziranih gozdnih robov v letu 1785, 1830 in 2000, ki so nam jih za Baško grapo dali v uporabo, bi prikazi procesov zaraščanja gotovo ne bili tako popolni. Zahvala gre tudi mag. Andreju Koblerju z Gozdarskega inštituta Slovenije, ki je s svojim znanjem in izkušnjami pripravil najzahtevnejše prikaze stanja gozdov Baške grape v preteklosti in sedanjosti.

6. Reference

- ERŽEN, D., 2001. Analiza zaraščanja v gozdnogospodarski enoti Cerkno.- Višješolska diplomska naloga. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire, 63 s.
- KENDA, M. / KOVAČIČ, M. / LIČER, F. / OBID, E. / PAVŠIČ, M., 1999. Zaraščanje Baške grape.- Kmetovalec, junij 1999, s. 33-35.
- KLANJŠČEK, V., 1947a. Žične drče in žičnice na Tolminskem.- Gozdarski vestnik, 6, s.120-124.
- KLANJŠČEK, V., 1947b. Žične drče na Tolminskem.- Gozdarski vestnik, 6, s.145-151.
- KLANJŠČEK, V., 1947c. Enojne žičnice na Tolminskem.- Gozdarski vestnik, 6, s.169-172.
- KLANJŠČEK, V., 1947d. Trojne žičnice na Tolminskem.- Gozdarski vestnik, 6, s. 201-203.
- KLANJŠČEK, V., 1947e. Normalne žičnice na Tolminskem.- Gozdarski vestnik, 6, s. 225-234.
- KOSTNAPFEL, A., 1974. Zgodovina žičnic.- Gozdarski vestnik, 32, s. 315-327.
- Krajevni leksikon Slovenije. 1968.- I. knjiga. Zahodni del Slovenije. Ljubljana, Državna založba Slovenije, 487 s.
- LEBAN, F., 1998. Analiza zaraščanja v območni enoti Tolmin.- Višješolska diplomska naloga. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire, 41 s.
- Načrti deželno knežjih gozdov za Goriško.- Ljubljana, Arhiv Republike Slovenije, AS 730, Gospodstvo Dol 1477-1875, fasc. 186.
- LEBAN, F., 2000. Digitalizacija in analiza gozdnega roba na jožefinskem vojaškem zemljevidu (1763-1787).- Strokovna naloga. Tolmin, Zavod za gozdove Slovenije, območna enota Tolmin, 15 s. + priloge.
- Leksikon občin za avstrijsko-ilirsko Primorje (Trst, Gorica in Gradiška, Istra). 1906.- Dunaj, C. kr. centralna statistična komisija, 132 s.
- Načrt deželnih gozdov na Goriškem in Gradiščanskem.- Ljubljana, Arhiv Slovenije, Dolski arhiv, Fasc. 186.
- OBID, E., 1998. Pomen gozdov za kmetije na Šentviški planoti.- Višješolska diplomska naloga. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire, 67 s.
- PIPAN, R., 1955. Urejanje gozdov v obdobju 1945-1954.- Gozdarsko vestnik, 13, s. 281-287.

Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj v SR Sloveniji, 31.3.1981. 1981.- Ljubljana, Zavod SR Slovenije za statistiko, Rezultati raziskovanj, št. 228, 186 s.

Republika Slovenija – Popis 91. 1-1-01. Prebivalstvo po spolu in starosti.- preglednice. Ljubljana, Statistični urad Republike Slovenije.

RUTAR, S., 1882. Zgodovina Tolminskega.- Faksimilirani ponatis. Nova Gorica, 1972, Goriški muzej, 333 s. + XVI s.

VALENČIČ, V., 1956. Nekdanji deželno knežji gozdovi na Primorskem.- Gozdarski vestnik, 14, s. 233-251.

VUGA, M., 1998. Spreminjanje lastninskih razmer v gozdovih tolminskega gozdnogospodarskega območja.- Višješolska diplomska naloga. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire, 33 s.

ŽONTA, I., 1980: Raba zemljišč v zahodni Sloveniji. II. Občina Tolmin. Tekstno gradivo.- Elaborat. Ljubljana, Inštitut za gozdno in lesno gospodarstvo pri Biotehniški fakulteti, s. 191-418

ŽONTA, I., 1980: Raba zemljišč v zahodni Sloveniji. V. Tabelarno gradivo.- Elaborat. Ljubljana, Inštitut za gozdno in lesno gospodarstvo pri Biotehniški fakulteti, s. 419-597.

ŽUMER, L., 1976. Delež gozdov v slovenskem prostoru.- Ljubljana, Inštitut za gozdno in lesno gospodarstvo pri Biotehniški fakulteti v Ljubljani, Strokovna in znanstvena dela, 50.

7. Priloge

Priloga 1: Površina gozdov v Baški grapi po nadmorski višini

Priloga 2: Prebivalstvo v naseljih Baške grape 1869-1991

Priloga 3: Gozdnatost Baške grape po katastrskih občinah 1900-1996

Priloga 1:

Površina gozdov v Baški grapi po nadmorski višini

katastrska občina	do 300 m	300-600 m	600-900 m	900-1200 m	1200-1500 m	1500-1800 m	skupaj
Ljubinj		140,84	205,25	195,22	108,53		649,84
Podmelec	26,43	222,77	634	433,77	171,77	41,54	1530,28
Kneža	26,14	611,63	737,66	157,74			1533,17
Rut		53,14	755,99	328,18	63,14	98,56	1299,01
Stržišče		79,72	393,92	367,69	122,41	4,81	968,55
Podbrdo		64,58	1071,86	957,02	127,5		2220,96
Obloke		109,97	312,65	72,48			495,1
Grahovo		397,32	506,11	5,71			909,14
Bukovski vrh		73,86	127,8				201,66
GE Baška grapa	52,57	1753,83	4745,24	2517,81	593,35	144,91	9807,71
%	0,5	17,9	48,4	25,7	6,0	1,5	100,0

Vir: zbirka podatkov o gozdovih Zavoda za gozdove Slovenije

Priloga 2:

Prebivalstvo v naseljih Baške grape 1869-1991

Kraj	1869	1900	1931	1966	1981	1991
Bača pri Modreju	271	281	261	262	205	193
Bača pri Podbrdu	270	195	210	103	52	27
Bukovski vrh	119	137	130	68	36	33
Grahovo ob Bači	406	364	373	287	209	199
Grant	136	157	150	73	38	34
Hudajužna	181	187	206	156	133	136
Kal	102	97	101	39	19	12
Klavže	89	105	166	141	102	95
Kneške Ravne	56	50	48	38	21	14
Kneža	481	404	383	247	217	224
Koritnica	266	360	278	263	172	154
Kuk	80	70	91	56	51	44
Lisec	59	55	71	19	0	0
Ljubinj	280	284	256	175	167	148
Loje	50	54	49	23	2	8
Obloke	130	136	94	67	52	50
Petrovo brdo	61	64	87	54	42	78
Podbrdo	319	294	594	798	689	761
Podmelec	281	245	276	166	124	105
Porezen	180	163	165	68	27	16
Rut	330	287	284	144	100	76
Sela nad Podmelcem	131	124	102	42	21	17
Stržišče	326	282	216	97	65	51
Temljine	263	216	193	89	56	51
Trtnik	299	255	184	73	43	38
Znojile	107	101	84	48	35	19
Skupaj Baška grapa	5273	4967	5052	3596	2678	2583
%	100,0	94,2	95,8	68,2	50,8	49,0
Skupaj Baška grapa brez Podbrda in Bače pri Modreju	4683	4392	4197	2536	1784	1629
%	100,0	93,8	89,6	54,2	38,1	34,8

Viri:

Krajevni leksikon Slovenije (1869, 1900, 1931, 1966) str. 391-392

Podatki statističnega urada Slovenije iz popisov prebivalstva (1981 - Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj v SR Sloveniji, 31.3.1981., 1991 - Republika Slovenija - Popis 91. 1-1-01. Preglednica Prebivalstvo po spolu in starosti)

Priloga 3:

Gozdnatost Baške grape po katastrskih občinah 1900-1996

katastrska občina	1900			1968			1976			1987			1996		
	pov. k.o.	pov. gozda	%	pov. k.o.	pov. gozda	%	pov. k.o.	pov. gozda	%	pov. k.o.	pov. gozda	%	pov. k.o.	pov. gozda	%
Ljubinj	1035	121	11,7	1035	423	40,9	1035	117	11,3	1035	635	61,4	1035	650	62,8
Podmelec	2187	665	30,4	2204	1113	50,5	2204	881	40,0	2204	1525	69,2	2204	15308	69,4
Kneža	1861	652	35	1860	1113	59,8	1860	742	39,9	1860	1468	78,9	1860	1533	82,4
Rut	1687	484	28,7	1685	505	30,0	1685	516	30,6	1685	1305	77,4	1685	1299	77,1
Stržišče	1399	416	29,7	1390	478	34,4	1390	606	43,6	1390	955	68,7	1390	968,5	69,7
Podbrdo	2648	803	30,3	2780	1014	36,5	2780	1275	45,9	2780	2174	78,2	2780	2221	79,9
Obloke	604	198	32,8	605	243	40,2	605	289	47,8	605	489	80,8	605	495	81,8
Grahovo	1210	384	31,7	1207	404	33,5	1206	428	35,5	1206	913	75,7	1206	909	75,4
Bukovo	1450	367	25,3	327	107	32,7	327	106	32,4	317	184	58,0	317	202	63,6
Baška grapa	14081	4090	29	13093	5400	41,2	13092	4960	37,9	13082	9648	73,8	13082	9808	75,0

Viri:

1900 - Leksikon občin za avstrijsko-ilirsko Primorje (Trst, Gorica in Gradiška, Istra), 1906.
 1968 - za k.o.Ljubinj, Podmelec, Kneža GGN GE Kneža-Prodi (ugotovljeno stanje); ostale katastrske občine iz GGN GE Podbrdo (katastrsko stanje), v istem načrtu je po podatkih iz urejanja gozdov skupna površina gozdov v gospodarski enoti večja za 2170 ha.
 1976 - GGN GE Baška grapa 1978-1987 (katastrsko stanje)
 1987 - GGN GE Baška grapa 1988-1997 (površina gozda ugotovljena s kartiranjem na terenu)
 1996 - GGN Baška grapa 1996-2005

